130 éve született

SZENTKATOLNAI BÁLINT GÁBOR

ZÁGONI JENŐ

Korának egyik legnagyobb világutazója és kiváló nyelvzsenije volt dr. Bálint Gábor, szülőföldünk, Felső-Háromszék fia.

Az idő távlatában ködbe vesző emlékét már kevesen őrzik. Sem kortársai, sem a mai generáció nem kísérelte meg tudományos pályáját a maga teljességében megrajzolni. Az életben és embertársaiban csalódott; a tudósnak sem kortársai, sem a „hálás utókor", nem nyújtott elismerést. Még megyénkben is kevesen ismerik. A tudós szülőfalujában semmi sem emlékeztet Bálint Gáborra. Szülőházát lebontották, későbbi lakhelyét sem jelzi emléktábla. Sem az iskola, sem a kultúrotthon, sem pedig a könyvtár nem jelzi nevét. A község lakói semmit vagy nagyon keveset tudnak róla. Csupán Bakk Pál tanító igyekszik tanítványaival megismertetni a falu nagy szülöttjét, ő gyűjtögeti a tudósra emlékeztető szellemi és tárgyi értékeket.

II.

Voltaképpen ki is volt Bálint Gábor?

Szentkatolnán született 1844. március 13-án, Bálint Endre és Illyés Agnes szegény, sokgyermekes székelyszülők gyermekeként.

A család anyagi nehézségei miatt, édesapja tanítgatja betűvetésre és a deák nyelvre. Már 12 éves, amikor beíratják a kézdivásárhelyi elemi iskolába, ahol a francia és olasz nyelvet tanulta. A marosvásárhelyi gimnáziumban héberül. Székelyudvarhelyen pedig arabul, törökül és perzsául tanult. A gimnázium két utolsó osztályát Nagyváradon végezte, ahol az angolt és újgörögöt is gyakorolta. 1867-ben itt érettségizett kitünő eredménnyel. Ekkor, a klasszikus nyelveken kívül, tíz európai és keleti nyelvet beszélt.

Életútját is nyelvtudása szabta meg. A bécsi konzulképző Akadémián szeretné kamatoztatni tehetségét, de az intézetet Mária Terézia nem a Bálint Gáborhoz hasonló szegény székely ifjak részére alapította.

Életének első, de nem utolsó csalódása után, egy ideig az Alföldön nevelő, mígnem újból Bécs felé viszi a tudásszomj. A jogi fakultás

hallgatójaként perzsa és újarab nyelvismereteit a Keleti Akadémián bővíti, a törököt pedig a török követségnél gyakorolja.

A bécsi élet sok pénzbe kerül, s ennek hiányában Pesten folytatja jogi és nyelvészeti tanulmányait. Itt ismerkedik meg a népszerűségének tetőfokán álló Vámbéryvel, aki nemcsak megcsodálja kivételes tehetségét, de pártfogásába is veszi. Bálint Gábor az ő ösztönzésére írta később a terjedelmes szöveggyűjteménnyel és szótárral ellátott **Török nyelvtanát.**

A múlt század szellemi légkörére jellemző a keleti rokonság keresése. Az egész nyugati világban divat az utazás, de a komoly tudományos kutatás, addig ismeretlen területek felfedezésére fordított erőfeszítés is. A gazdag nyugati népek kutatóinál jóval szerényebb anyagi fe-

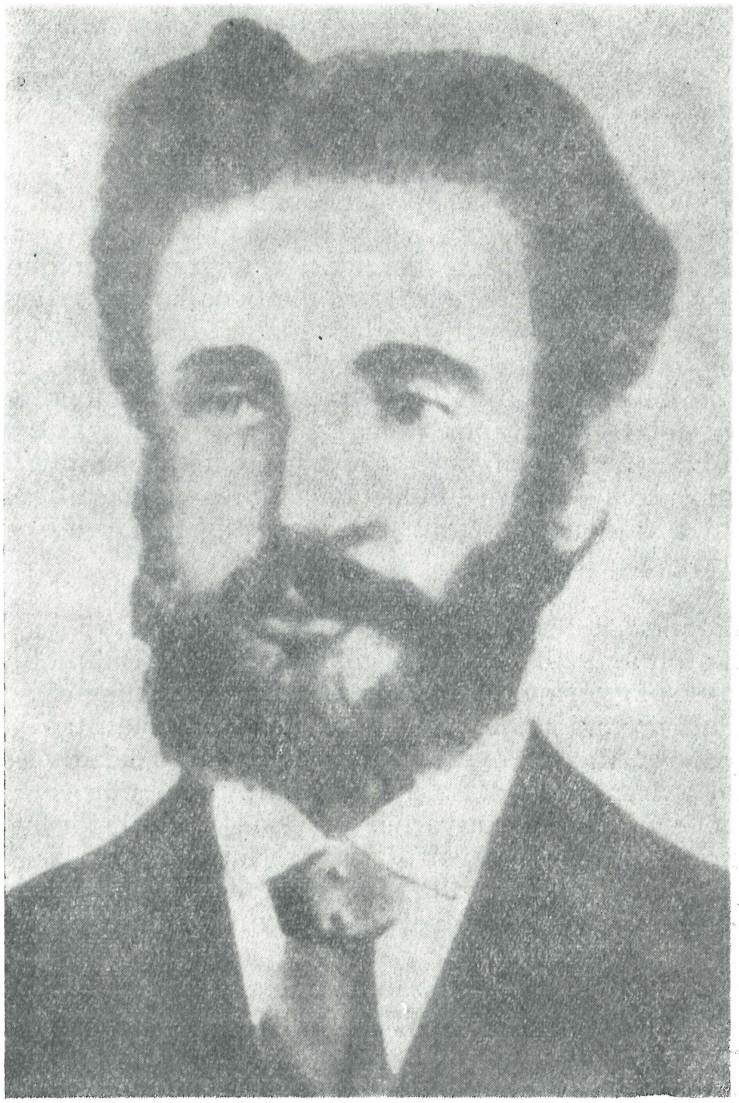

dezettel, legtöbbször üres tarisznyával, magánosan, de alapos tudással és nagy lelkesedéssel indultak hosszú útjukra az őshaza-kutatók.

Orlay János és Ógyalai Besse János után Kőrösi Csoma Sándor majd Reguly Antal, Berzenczey László és Vámbéry Ármin útját követően, „a magyar és mongol nyelv rokonságának kinyomozása tekintetéből egy fiatal nyelvtudóst" keresett az Akadémia, hogy a helyszínen tanulmányozza a Fogarasi János által hangsúlyozott rokonságot. A negyedéves jogászra, Bálint Gáborra esett a választás, aki örömmel vállalta a megbizatást, mert ezáltal gyermekkori álmát, — Ázsia megismerését - remélte beteljesülni.

Fogarasi, a nagytekintélyű nyelvész és anyagiakkal is rendelkező kúriai bíró, indítványának évi száz arannyal adott nyomatékot, s ezt a báró Eötvös József által vezetett kultuszminisztérium szintén száz aranynyal toldotta meg.

III.

E szerény összeg (1 200 forint) reményében, de jó adag lelkesedéssel és a Magyar Tudományos Akadémia megbízó levelével 1871 nyarán hajóra szállt. Mongóliai útját megelőzően, a kazáni egyetemen szeretné a tatár, mongol és mandzsu nyelvészetet tanulmányozni. Megérkezése után szerez tudomást arról, hogy a keleti nyelvészet világhírű egyetemét könyvtárával együtt Szentpétervárra helyezték át, kevés pénzével viszont nem indulhatott északi útjára. Kazánban tatárul tanult, a környező falvakban népdalokat és népmeséket gyűjtött. Néhány hónap múlva az ottani tanítóképző kérésére kazáni-tatár nyelvtant készít. A tanítójelöltek aztán abból tanulták a tatár nyelvtan szabályait.

Útjának következő állomása Asztrahán, itt a kalmuk nyelvet tanulja. Szintén az iskola segítségével folytatja tanulmányait. Az orosz-kalmuk szótárt és a kalmuk ábécés könyvet dolgozza át, a népi kiejtéshez alkalmazott olvasással. Ezen kívül nyelvi és néprajzi anyagokat, népdalokat, népmeséket gyűjt és kidolgozza a kalmuk népnyelv alaktanát.

Az akadémiától kapott utasítás és a pénzsegély vétele után, 1872. tavaszán Szentpétervárra érkezik. Itt a mongol, mondzsu, tunguz és finn nyelveket tanulmányozza.

Vasziljev, a kínai nyelv professzora és mások is próbálják lebeszélni a mongoliai útról, igyekeznek figyelmét az avarok által lakott vidék és Kína felé terelni.

Ómaga nem vállalkozik egy kínai tanulmányútra, de felhívja az Akadémia figyelmét, annak jelentőségére, „... mert nagyon valószínű, hogy a roppant nagy biodalomban igen sokféle nép írja saját nyelvét kínai jegyekkel s így kínainak tartják őket, holott más fajúak." Az avarok őshazájába viszont el szeretne jutni.

Mindenek előtt azonban szükségesnek látja: a mongolság és ugorság összehasonlítását, valamint a vogul, mongolság „szemüvegén" keresztüli vizsgálatát. Beakarja bizonyítani, hogy a magyar nyelvben található mongol rokonság nem a kún beolvadás következménye.

Egészségi állapotának romlása, anyagi helyzete, de főleg sokak számára kiábrándítónak tűnő várható eredmény miatt már-már lemond

a mongoliai utazásról. „A magyar közönség, csak akkor lenne megelégedve, ha egy olyan rokon népet tudnék fölmutatni, milyent maga szerént képzel. Ez nem létezik sehol a nagyvilágon, senki sem tudja vissza gondolni magát az Árpáddal bejött magyarok életviszonyába, de én nagyon sok hasonlóságot látok a kalmüknek ragaszkodásában is az asztraháni pusztasághoz, s a magyarokban az Alföld térségéhez. A székelyeknél Atyha nevű falu megtartotta azon temetkezési szokást, melyet részben a kalmükoknál láthatni" — írja Fogarasi Jánosnak küldött tudósításában.

Fogarasi újabb és újabb ostromának nem tud ellenállni, és 1873. februárjában, 35 fokos hidegben Szentpétervárról elindul ezer mérföldes viszontagságokkal, nélkülözésekkel teli útjára. Végcélja Urga (a mai Ulan Bator), ahol népnyelvi anyagokat gyűjt, lejegyzi a mongolok születési, esküvői és halálozási szokásait. Geszer kán regéjét pedig átírja mongolról khalkha-mongol népnyelvre. A mandzsu nyelvet egy mongol törzsfőnök segítségével gyakorolja, majd mongol szövegeket fordít mandzsura.

Így, Kőrösi Csoma Sándor mongol vonatkozású tervét, egy fél évszázad után egy szinte szomszédfalujabeli utazó valósította meg, aki három év alatt beutazta Oroszországnak és Ázsiának azokat a részeit, amelyeket Csoma is meg szeretett volna látogatni.

Hatalmas anyaggyűjteménnyel tér haza és nekifog annak feldolgozásához. A hosszú és veszélyes út befejeztével azonban a nélkülözések nem érnek véget.

Az Akadémia csekély 500 forintnyi fizetést és ideiglenes lakást biztosított számára, ami alamizsnának is kevés, hiszen a még teljesen névtelen ifjú tanárok fizetése is 1 000—2 000 forint között váltakozott.

Ez a bánásmód nem véletlen. Az Akadémiánál már nagy befolyással rendelkező Budenz és Hunfalvy igyekeznek akadályt gördíteni a mongol rokonság mellett állást foglaló Bálint elé.

Budenzet személyi bosszúvágy is sarkallja, amiért Bálint cseremisz nyelvtanulmányát az Akadémia előtt bírálni merte. (Bálint ugyanis Budenz megbízásából a helyszínen ellenőrizte az anyagot cseremiszekkel ; azok viszont nem értették meg, mert azt Budenz egy már kihalt nyelvjárásban írta.)

Minden elébe gördített akadály ellenére szorgalmasan dolgozik és rövid idő alatt négy jelentős művel gyarapodik a szakirodalom.

Kazáni-tatár irodalmi szöveggyűjteménye, szótára és nyelvtana tudományos szempontból, Bálint Gábor legkitűnőbb munkái. A kutatók ma is értékes forrásként használják. Szintén a legjelentősebb művei közé sorolható **„Török nyelvtan"**-a is.

Barátaink, köztük Arany Jánosnak a közbenjárására 1875-ben a budapesti egyetem bölcsészeti karán magántanári állást kap, ahol mandzsu, mongol és tatár nyelvet ad elő.

Alig fogott hozzá mongol nyelvanyagának feldolgozásához, amikor Széchenyi István fia, gróf Széchenyi Béla Indiára, Japánra, Tibetre és Burmára kiterjedő expedícióra hívja. El is megy, de fél év után súlyos betegsége miatt haza kell térnie.

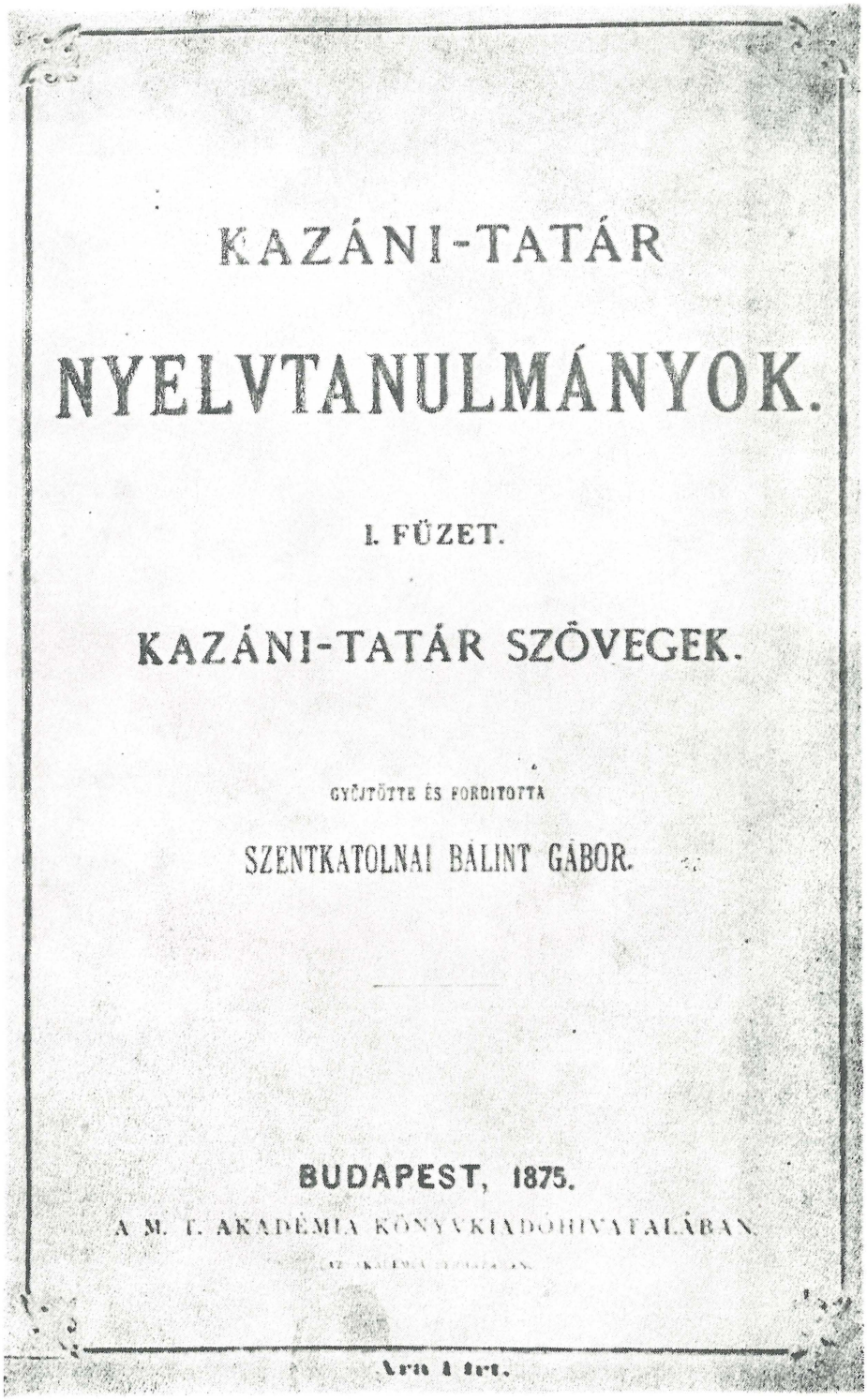

KAZÁNI-TATÁR

NYELVTANULMÁNYOK.

I. FÜZET.

KAZÁNI-TATÁR SZÖVEGEK.

GYŰJTÖTTE ÉS FORDITOTTA

SZENTKATOLNAI BÁLINT GÁBOR.

BUDAPEST, 1875.

A M. T. AKADÉMIA KÖNYVKIADÓHIVATALÁBAN.

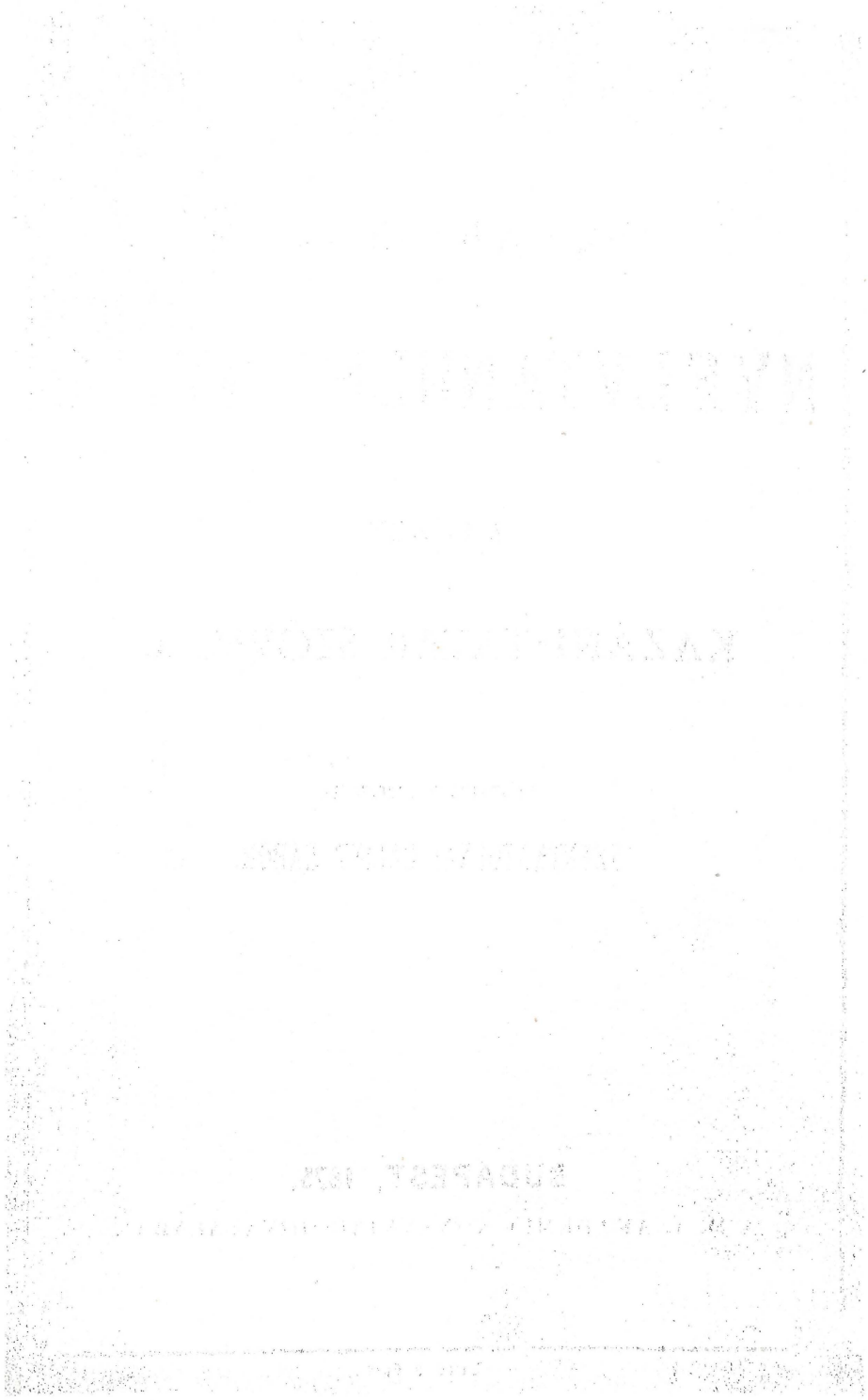

Budenzék azt állítják, hogy hazaérésének oka felkészületlensége, összeférhetetlensége, különcködése. Lóczy Lajos, **A kínai birodalom természeti viszonyainak és országainak leírása** című könyvében ezt az állítást megcáfolja. „Kevés időt töltöttem vele Széchenyi expedíciójában, hivatásunk szétválasztott minket, de megmaradt emlékezetemben... Ha Buddha híve lennék, azt kellene hinnem, hogy az elhunyt Csoma Sándor szelleme költözött át Bálintba. Szélesebb nyelvismeret, szívósabb kitartás és annyi keleti népnek ismerete, együtt véve, nincs meg a magyar föld egy élő fiában sem. Az Altáj népei, a nyugati és keleti mongolok, Kína, India, Perzsia, mind látták Bálintot, és ha van valaki, akinek hányatott élete és mindent meggyőződéséért feláldozni kész jelleme van, úgy ez Bálint."

Elő-Indiai kutatásainak eredményét, betegen dolgozza föl, s ez **Tamul (dravida) tanulmányok** címen gróf Széchenyi Béla Keletázsiai Utazásai-nak III. kötetében látott napvilágot.

IV.

Az őshaza-kutatás témája már középkori krónikáink szerzőit is foglalkoztatta. Tudományosan elfogadható eredményeket, a néprajz, régészet és nyelvészet felhasználásával, összeegyeztetésével csak a XVIII—XIX. századtól tudtak kimutatni.

A századok folyamán, sőt napjainkban is, nyelvünk származtatásának kérdésében a finnugor rokonítástól eltérő török, mongol, sumér, héber stb. elméletnek is vannak hívei.

Az eddigi kutatások megállapították, hogy a finnugor népek egy nyelvcsaládba tartoznak, elődeik egy őshazában éltek és egy nyelvet beszéltek. Ezt a kort előzte meg az uráli kor. A régebben általánosan elfogadott urali és altaji nyelvek rokonságát is, ma már kevesen vallják. Századunk kutatói megállapították, hogy a kettő között csak érintkezésen alapuló kapcsolatok vannak.

A mongol nyelv az úgynevezett uraltáji nyelvcsaládnak egyik ága s így távoli rokonságban van a magyar nyelvvel is. Bálint Gábor, a keleti nyelvekkel való állandó foglalkozása során arra a következtetésre jutott, hogy ez a rokonság nem is olyan távoli. Sőt a mongolt a finnél is közelebbinek tartja. Ebben a feltevésében erősítette meg Gabelenz, Schott, Léon de Rosny, Thierry Amade és mások tételeinek vizsgálata is. De erről a közelebbi rokonságról álmodik Kőrösi Csoma Sándor is, akinek „... Epedésteli célja, s szünni nem tudó óhajtása Mongoliába hatolni, megismerkedni a mongol népnek irodalmával historiájával és szokásaival...", s aki „... ha befejezte jelen tanulmányait (Tibeti-angol szótár — Z. J. megjegyzése) **működését azon magasabb célok felé fogja irányozni".** (Dr. Gerard, Csoma kiváló tisztelőjének és gyámolítójának Fraser delhi-i kormánytisztviselőhöz írt leveléből.)

Hasonlóképpen vélekedett Horváth Mihály és Szabó Károly is, akik sürgették, hogy „nyelvészeink a mongol nyelvet alapos tanulmányozás tárgyává tegyék".

A Széchenyi-féle expedícióról való hazatértekor, kiéleződött vita folyt a finnugor és török—tatár rokonság kérdésében.

A vita mint ismeretes a finnugor nyelvészet javára dőlt el. En-

nek főbb képviselői Budenz és Hunfalvy egy ideig a „törökös" Vámbérynek még elnézték tévelygését, de Bálintnak már nem bocsájtották meg. Fogarasi halála után „a mongol" méginkább egyedül maradt. Szigorúan vigyáztak arra, hogy írásait a szaklapok ne közöljék, megakadályozták tanári állásának elfoglalásában is. Arany János próbálta békíteni a szemben álló feleket, de eredménytelenül. Ekkor írta legnagyobb epikus költőnk az alábbi epigrammát :

Szegény Bálint Gábor boldogtalan góbé.
Amennyit te szenvedsz, mi ahhoz a Jóbé!

Miután minden ajtó bezárult mögötte, (s ebben székely nyakasságának is része volt) a Pesti Naplóban kifakadt az Akadémia és Hunfalvyék ellen; 1879-ben pedig elhagyta az országot.

V.

Önkéntes száműzetése idején Európa és Ázsia jónéhány országába elvetődött. Bejárta Törökország különböző tartományait, tanulmányozta az ottani nyelvjárásokat. Spanyolországban tisztviselő, Damaszkuszban pénzügyi ellenőr, Bagdadban a szultán tanácsosa, az athéni egyetemen az arab és újgörög nyelvek előadó tanára, majd ugyanott tolmács. Feleségével Spilmann Rozáliával, aki hűséges társa a nyomorúságban, később Boszniában majd Libanonban hányódik nagy nélkülözések között.

Hazájával minden kapcsolatot megszakított, tartózkodási helyeit csak édesanyja tudta.

Az ugyancsak székely származású történész, Jakab Elek minden befolyását latba vetette, hogy kieszközölje hazatérését. Az Akadémia elvárná, hogy Bálint személyes kéréssel forduljon hozzá, ő azonban nem hajlondó a tékozló fiú szerepét vállalni. A mindig zárkozott Bálint, barátjához, Jakab Elekhez írt válaszlevelében önti ki lelke keserűségét, távozásának okát. „Hazámban átélt egész múltom oly keserű, hogy mikor rágondolok, magam csodálkozom, hogy iránta szívemben még mindig kiolthatatlan szeretetet érzek. ... De ha az Akadémia vagy a kormány a becsülettel való és biztosított visszatérésemet lehetségessé tenné, elhagynám Kelet derült egét és paradicsomi éghajlatát, lemondván függetlenségemről, visszatérnék, elfeledni igyekezném a múltat s beállanék a nemzet őszinte munkásai közé. ... Munkásságom alapján kérek állást. Mikor a teológiát és jogot dicsérettel végeztem, lehettem volna pap vagy ügyvéd, de lelkiismeretemmel nem tudtam egyeztetni. Utazásaim alatt és után nem vágytam aranyborjú elérésére, nem kívántam a minisztertől sok fizetést, rangot sem, csak azt kértem, mentsen meg a már megunt, évenkénti segélykoldulás gyalázatától s a vele járó intrikáktól. Azt kértem, hogy becsületesen élhessek, s takarékos életmód mellett tizenhárom gyermekű agg szüleim némileg gyámolíthassam. Nem nyertem meg. Nem volt hely számomra sem az egyetemnél, sem az Akadémiánál, sem a minisztériumoknál, sem egyik vagy másik külföldi követségnél, akkor midőn mások, akik a tudományosságért alig tettek valamit, régi és újonnan létesített jövedelmes állásokat nyertek. Volt elmémben, hogy a Székelyföldre menjek vissza, hogy kis örökségem művelve keressek foglalkozást és kenyeret, mert nemcsak a tollat tudom

forgatni, de megfogom az ekeszarvát, kapát, kaszát, sőt néhány mesterséget is értek. De, hogy mindezt ott tegyem, ahol a véres veríték gyümölcséből hitvány emberek élnek bőségben s az izzadóra pöffeszkedve és gúnyosan nézzenek le — igen nagy áldozat lett volna."

Jakab Elek a hírlapokban mozgalmat indít Bálint hazatérésének előmozdítása érdekében. Azonnal reagál erre Háromszék megye közigazgatási bizottsága is. „1890. január 7-én tartott ülésén Nyilatkozatban üdvözli az Akadémiát, abból az alkalomból, hogy a székelységnek őszinte vágyát napirendre hozta, midőn Bálint Gábornak, nagynevű tudósunk érdekében mozgalmat indított." — írja a Székely Nemzet.

VI.

Két évnek kell eltelnie míg benne megérik az elhatározás a hazatérésre, amelyet barátai és a székely vármegyék anyagi támogatása tett lehetővé. Másfélévtizedes hányódás után 1892-ben szülőfalujában, Szentkatolnán telepedett le. A 48 éves és több mint harminc nyelvet beszélő Bálint Gábornak a teológusnak és jogásznak, számos tudományos munka szerzőjének ekkor még nem volt állása. Gazdálkodik és az esti órákban a délindiai dravida—mongol—magyar etimológiai szótárán dolgozik.

Végre, 1893. decemberében rangjához illő tanszéket létesítenek a kolozsvári egyetemen: az uralaltáji nyelveket adja elő. Sepsiszentgyörgy különtudósítót küld Kolozsvárra, hogy az résztvegyen a székfoglalón. A Székely Nemzet az ünnepeltet így jellemzi: „Bálint Gábor férfikora delelő pontján álló edzett ember. Közepesnél magasabb, erős, izmos alakja, keleties sötét fekete haja, derült, tiszta és őszinte, nyílt arca, erőteljes és rokonszenves hangja, mind hozzájárulnak ahhoz, hogy Bálint Gábort mindenki azonnal megszereti, mihelyt megismerkedik vele. Tanítványait már a jelentkezésnél megnyerte keresetlen, őszinte fellépésével."

Bálint Gábor kolozsvári egyetemi működése alatt olyan nyelvekkel foglalkoztak, amelyek még világhírű egyetemek tanrendjében is csak részben voltak megtalálhatók. A japán, török, tatár, mongol, mandzsu, koreai, kabard, fin és eszperantó nyelveket adta elő.

A sok szenvedés és megvetés után 1896-ban tiszteletbeli bölcsészeti doktorrá avatta az egyetem. Ettől kezdve nevét mindig dr. Szentkatolnai Bálint Gábornak írta.

A kolozsvári egyetem képviseletében Bálint Gábor résztvett az 1896-ban Rómában és 1902-ben Hamburgban tartott XII., illetve XIII. Nemzetközi Orientalista Kongresszuson. Mindkét alkalommal nagysikerű előadással szerepelt.

VII.

Közben 1895-ben gróf Zichy Jenő kaukázusi tudományos expedícióra hívta. Öröme leírhatatlan. Még egyszer (és utoljára) Ázsiába mehetett, oda ahol közel tizenöt évig dolgozott, tanult és szenvedett.

Figyelmét itt főleg a kabard nevű cserkesz törzs ragadta meg, melynek szokásai, külseje és nyelve élénken emlékeztette a magyarokéra. Nalcsikban, a kabard fővárosban összeköttetésbe került dr. Lo-

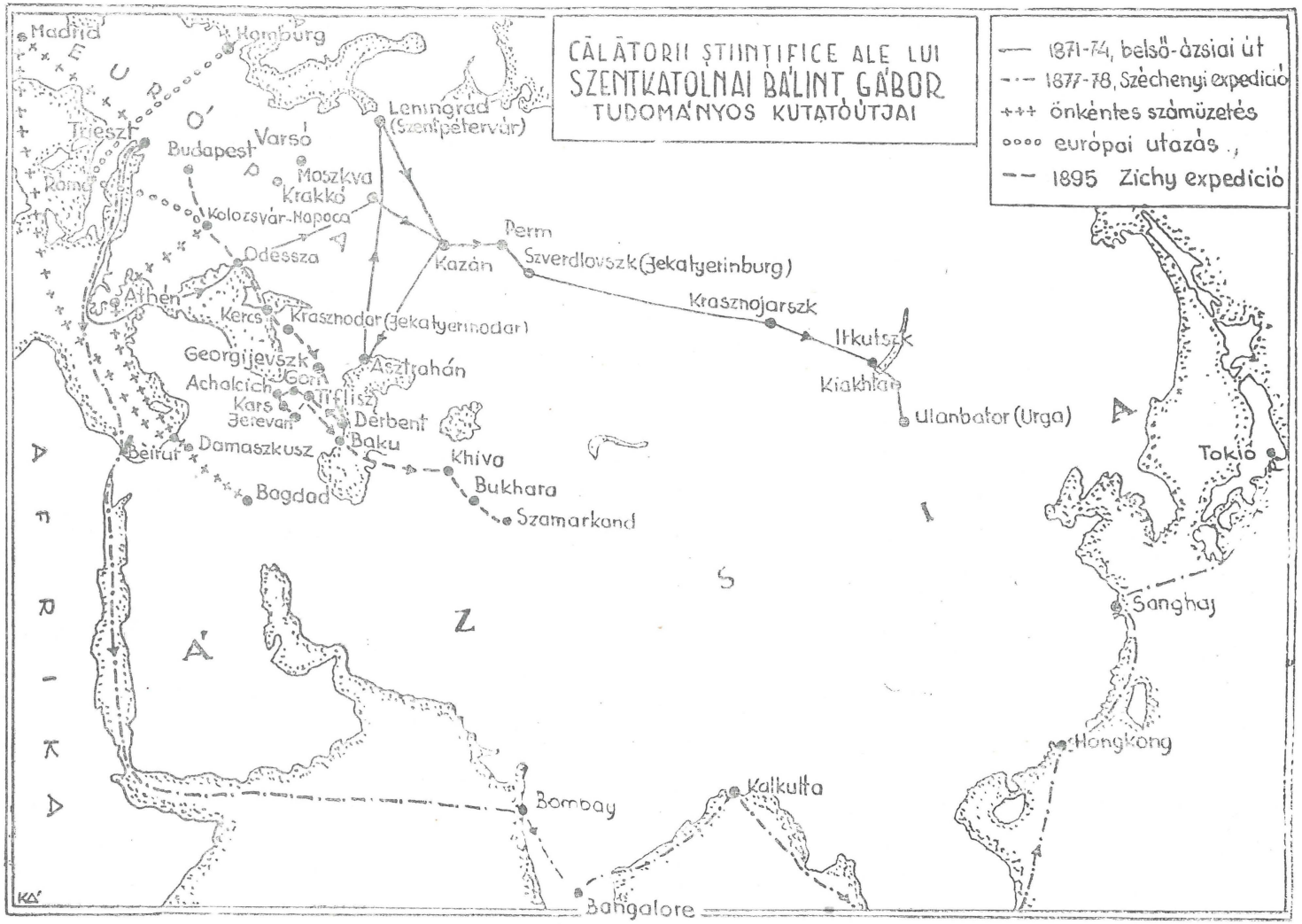
CĂLĂTORII ŞTIINŢIFICE ALE LUI
SZENTKATOLNAI BÁLINT GÁBOR
TUDOMÁNYOS KUTATÓÚTJAI
1871-74, belső-ázsiai út
1877-78, Széchenyi expedíció
önkéntes számüzetés
európai utazás
1895 Zichy expedíció
EURÓPA
AFRIKA
ÁZSIA
Madrid
Hamburg
Leningrad (Szentpétervár)
Trieszt
Budapest
Varsó
Moszkva
Krakkó
Róma
Kolozsvár-Napoca
Odessza
Perm
Kazán
Szverdlovszk (Jekatyerinburg)
Krasznojarszk
Irkutszk
Athén
Kercs
Krasznodar (Jekatyerinodar)
Georgijevszk
Asztrahán
Achalcich
Gori
Tiflisz
Kars
Jerevan
Derbent
Baku
Beirut
Damaszkusz
Khiva
Bagdad
Bukhara
Szamarkand
Kiakhta
Ulanbator (Urga)
Tokió
Sanghaj
Hongkong
Kalkutta
Bombay
Bangalore

patinszkij, kabard tudóssal, megtanulta a népnyelvet és tanulmányozta irodalmát.

Elindulásakor tett igéretéhez híven az expedícióval kapcsolatos útjáról a Sepsiszentgyörgyön megjelenő Székely Nemzet hasábjain tudosított. Visszatértekor, a lap 1895. augusztus 19.-i számából a következőket olvashatjuk: „Elsőbben is az édes szülőföld szeretete nyilatkozott meg, mikor nagynevű székely tudósunk a Zichy-féle expedícióból visszatért a hazába... Bálint Gábor legelébb Sepsi-Szentgyörgy várost és itteni rokonait kereste fel. Eme találkozás lélekemelő volt; ölről-ölre kaptuk a kedves tudóst, a szeretett barátot, akinek társasága maga egy

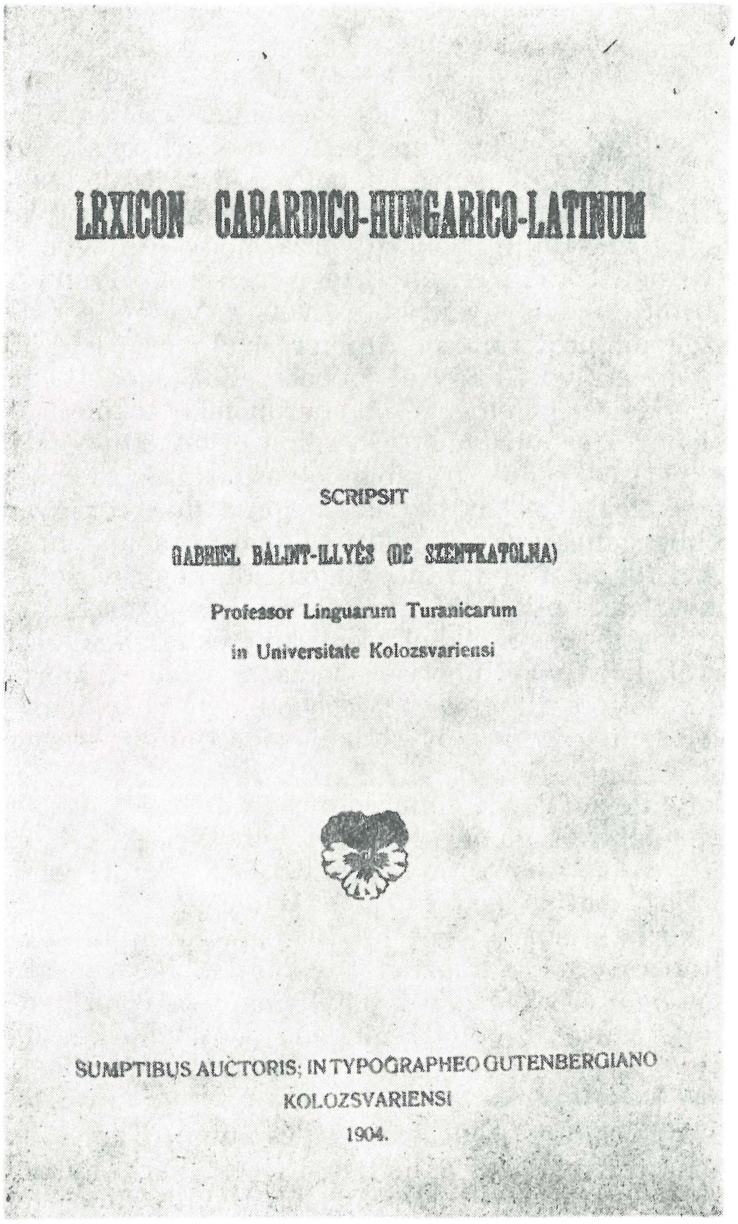
LEXICON CABARDICO-HUNGARICO-LATINUM

SCRIPSIT

GABRIEL BÁLINT-ILLYÉS (DE SZENTKATOLNA)

Professor Linguarum Turanicarum

in Universitate Kolozsvariensi

SUMPTIBUS AUCTORIS; IN TYPOGRAPHEO GUTENBERGIANO

KOLOZSVARIENSI

1904.

univerzitási előadással ér fel. Ázsiai nagy útjáról visszatért tudósunk igéretét bírjuk, hogy egyetemi előadásainak megkezdése előtt néhány napot Sepsi-Szentgyörgyön barátai körében fog tölteni."

Számos, keleti tárgyú néprajzi és történelmi vonatkozású cikkét is közölte a fent említett újság.

Az expedíció tudományos eredménye: kabard nyelvtana és kabard—latin—magyar etimológiai szótára, amelyekben azt a meggyőződését hangoztatja, hogy a kabard nyelv a történeti utigur hún törzs nyelvének keleti testvére és mindkettő egy ősi turáni nyelv két fő nyelvjárása. A kabard és a magyar nyelv összefüggéseinek tanulmányozása után téves elméletét terjeszti és könyvet írt **A Honfoglalás Revíziója** címmel, melyben a hun—székely—magyar rokonságot próbálja igazolni, feltevését alátámasztva a honfoglalás keleti és bizánci kútfőinek munkáival. A mű előszavában megjegyzi, „hogy a Béla király Névtelen Jegyzőjének korától fogva már egységes magyar nemzetnek, mint az emberi nem egyik törzscsaládjához tartozónak, rokonai nemcsak a finn és török-tatár fajú népek, hanem a nagy turáni családnak többi tagjai is.". Ma már ismert, hogy Attila húnjaival a magyarság nem volt történelmi kapcsolatban. Bálint hangsúlyozza, hogy a magyarral nyelvi rokonságban lévő népek nem feltétlen testvérei is. Ő ilyent soha egy művében sem állított, mégis gyakran ez volt a vád ellene. Ez a könyve volt utolsó szellemi erőfeszítése. Amikor írta már összetört, a világgal meghasonlott ember volt. Egyre jobban elidegenedett embertársaitól. Keleties életszemlélet jellemezte, az európaiak erkölcsi képmutatását mélységesen lenézte és megvetette. A konzervatizmus halálos elensége. Halad-e az emberiség? című írásában olvashatjuk: „... noha az emberiség mult nagy alakjai sokat tudtak, mégis a mai kor gyermekei a pozitív ismeretekben ama nagyok fölött állanak, s a mai nagyokat a jövő kor a gyermekei fogják fölülmúlni. Tudom jól, hogy a szellemi tunyaságban sinylődőket, akik oly lelki gyönyörrel hangoztatják „Nincs semmi új e nap alatt" sem ezen cikkel, sem kötetes művekkel nem tudnám meggyőzni arról, hogy az emberiség sorsa a haladás. Mert akik azt tagadják, éppen azok, akik eme haladáshoz nemcsak nem járultak egy mákszemnyivel sem, de még örvendeni sem tudnak a szellem egy-egy új alkotásán."

A szülőföldje népének elmaradottsága és szegénysége miatt aggódó tudós a felemelkedés elengedhetetlen feltételének az „elektromos erő általánosítását" és az iparosítást tartotta. Az akkori elméleti okatást elavultnak tartja, bírálja, mert „nem adja meg a társadalom emberének szükséges gyakorlati ismereteket". Újságban és hivatalos találkozókon ipariskolák létesítését szorgalmazta a Székelyföldön.

Hatvannyolc éves korában nyugállományba vonult és Kolozsvárról Pestre költözött. Elutazása előtt minden ingatlanát kiosztotta a szegényeknek, könyvtára egy részét pedig a bútorral együtt a Székely Nemzeti Múzeumnak ajándékoza.

1913. május 26-án rövid szenvedés után Temesváron meghalt. Hasonlóan Tamási Áronéhoz, akinek holttestét Farkaslaka helyett tévedésből Lupénybe vitték, ötven évvel előbb Bálint Gábor tetemét Kézdi-

helyett Marosvásárhelyre szállították. Temesváron Szabolcska Mihály, Kézdivásárhelyen Szabó Jenő búcsúztatta, a Kolozsvári Tudomány Egyetem és a Turáni Társaság nevében pedig dr. Cholnoky Jenő mondott beszédet.

Emléke hamar feledésbe merült, még szűkebb hazájának kiadványai sem igen tesznek említést róla. Sírjára friss virágot csak a Kézdivásárhelyre látogató eszperántisták szoktak helyezni.

„Igazságot kell szolgáltatnunk Bálint Gábor emlékének és tudományának" — írja György Lajos 1945-ben, neves tudósunk születésének századik évfordulója alkalmával kiadott értekezésében. Majd így folytatja: „Bálint Gábort tulajdonképpen korának az az irányzata sodorta tévedésbe, mely a nyelveredet, és az őseredet kérdését egynek vette, s még a kutatási módszerek kialakulása előtt a kérdést véglegesen tisztázhatónak vélte. Tévedése nemcsak az övé volt, hanem koráé is, mely a kérdésben az első tudományos tapogatózásokat végezte."

Kortársai igazságtalanságot akkor követtek el ellene, amikor egyesek, mert féltették saját hírnevüket, próbálták kicsinyíteni rendkívüli tehetségét és felkészültségét. Nem értékelék azt a munkát, amelyet Ázsiában a tudomány számára hozzáférhetővé tett. Tévedései mögött nem akarták meglátni a pozitív értékanyagot. Csodálatos elme volt, agyában annyi nyelvismeret halmozódott fel, ami az egész világon kevés embernél fordult elő.

Az összes altáji nyelveket, rajta kívül, senki nem ismerte, s azok szakszerű feldolgozása hazánk kultúrtörténetének dicsőségére válik. Török nyelvtana, amelyet a magyar oktatásügyi minisztérium jelentetett meg, úttörő jelentőségű. Kazáni-tatár népnyelvi gyűjtése, nyelvtana és szótára ma is egyik legfontosabb forrása a tatár nyelvészetnek. A mongol népnyelvet tudományos vizsgálat alá először Bálint Gábor vette, a kalmük nyelvnek a tudományos világgal való megismertetése szintén az ő érdeme. A világirodalomban az első legjobb burját-nyelvfeldolgozás ugyancsak a Bálint Gáboré.

A Kína megismeréséhez feltétlen szükséges mandzsu nyelvvel előtte Gabelenz foglalkozott. A maga idejében viszont Bálint volt e nyelv egyedüli ismerője a nyugati világban. Az altáji nyelvtudományban alapvető jelentőségűek tamul és kabard nyelvtanai és szótárai.

Mint nagy elődje, Csoma Sándor, ő is „pénz és taps nélkül" járta útját. Életműve által hozzájárult ahhoz, hogy Ázsia és Európa népei közelebb kerüljenek egymáshoz.

IRODALOM

1. x x x Vasárnapi Újság, 1875, 48. sz.
2. x x x Pesti Napló, 1879, 107. sz.
3. JAKAB ELEK: **Duka Tivadar könyve Kőrösi Csoma Sándorról.** M.T.A. Bp., 1888, 46—67. old.
4. x x x Székely Nemzet. 1895. 123, 185. sz.
5. GYÖRGY LAJOS: **Bálint Gábor emlékezete.** Kolozsvár, 1945.
6. BAKK PÁL: **Feljegyzések Bálint Gáborról.** Korunk, 1969, 12. sz.

Gabrielo Bálint
1844 – 1913

Unu el la plej famaj vojagantoj kaj lingvoscienculoj el sia tempo, d-ro Gabrielo Bálint naskigis la 13-an de marto 1844, en Covasna departementa vilago Catalina (Szentkatolna), el multinfana, malrica familio. Finite la gimnazion jam eklernis la anglan, araban, francan, hebrean, latinan, germanan, italan, persan, turkan kaj novgrekan lingvojn. Post siaj universitaj studoj la Hungara Scienca Akademio komisiis lin vojagi orienten, kie li studis la lingvojn de la Uralaltajaj popoloj koj ilian etnologion. Li kolektis kaj prilaboris en la hungara kaj germana lingvoj studojn el la japana, cina, hinda, mongolafolkloroj, prilaboris kaj eldonis inter la aliaj turka-hungara, tatara-hungara-latina lernolibrojn kaj vortarojn. En 1897 li lernis la Internacian Lingvon. Ce la Universitato de Cluj (Kolozsvár), kie li estis profesoro de uralaltajaj lingvoj, en la sama jaro li gvidis la unuan kurson, en la historio de la Internacia Lingvo, en kadro de universitato. Dum tiu ci periodo profesoro Bálint havis kontakton kun Louis Beaufront kaj Zamenhof mem. Li estis ankau en lingva kaj scienca estraro de la Internacia Scienca Revuo. D-ro Bálint estis 69 jara, kiam li translokigis al Timişoara (Temesvár), kie li subite mortis la 25-an de majo 1913. Hodiau lia modesta tombo de Tîrgu Secuiesc (Kézdivásárhely) estas pilgrimejo de la esperantistoj. Li oferdonis sian tutan vivon al plivastigado de la universala kulturo. La tuta verkaro de d-ro Gabrielo Bálint fortigas la amikajn rilatojn inter la popoloj, kiuj parolas malsamajn lingvojn.

Gábor Bálint
1844 – 1913

REZUMAT

Cercetător, călător şi lingvist Gábor Bálint este unul dintre figurile de seamă ale vieţii ştiinţifice transilvănene de la sfîrşitul secolului al XIX-lea. El s-a născut la Cătălina, judeţul Trei-Scaune (azi judeţul Covasna) dintr-o familie de secui săraci cu 13 copii. Manifestă înclinaţie pentru lingvistică încă din adolescenţă. După absolvirea liceului cunoaşte 12 limbi clasice, orientale şi occidentale. Sub influenţa părinţilor termină facultăţile de drept şi teologie de la Budapesta şi Viena. Nu exercită însă nici una dintre aceste profesii, deoarece ele sînt incompatibile cu conştiinţa lui. Cînd Academia Maghiară de Ştiinţe caută un lingvist pentru cercetarea legăturilor limbii maghiare cu cea mongolă, este ales Gábor Bálint. Cu mici întreruperi timp de 15 ani studiază, cercetează etnologia, folclorul şi dialectele popoarelor din Rusia, Mongolia, Japonia, India, Birmania şi din alte ţări asiatice, prelucrează şi editează numeroase lucrări ştiinţifice. În această perioadă apare : **Gramatica, dicţionarul şi crestomaţia tatră din**

Cazan ; Însemnări de călătorii și de cercetări științifice din Rusia ; Studii Tamulice; Dicționar cabardo-maghiaro-latin; Manual pentru învățarea limbii turce și altele. Întorcîndu-se acasă, nefiind de acord cu poziția oficială în privința legăturilor limbii maghiare cu cea finnougrică, adversarii săi împiedică publicarea opiniei sale și reocuparea catedrei sale de la Universitatea din Budapesta. Din acest motiv părăsește țara și timp de 15 ani trăiește în exil voluntar. La Madrid și Damasc este funcționar de stat, la Bagdad consilierul sultanului, la Universitatea de la Atena profesor de arabă și greacă nouă. La cererea mai multor prieteni din țară se întoarce acasă și se stabilește la Cătălina. În semn de recunoștință pentru meritele sale deosebite, în anul 1893 se înființează o catedră a limbilor ural-altaice la Universitatea din Cluj. Aici a predat limbile coreeană, finlandeză, japoneză, mongolă, turcă, tătară și esperanto. Ca reprezentant al țării participă la diferite congrese lingvistice internaționale. La vîrsta de 69 ani moare pe neașteptate la 26 mai 1913 la Timișoara și este înmormîntat la cimitirul reformat din Tîrgu Secuiesc.

Prin opera sa întreagă Gábor Bálint a contribuit efectiv la cunoașterea și respectarea mai profundă a valorilor culturale orientale, la apropierea popoarelor Asiei și Europei.